

UDK 811.163.42'373.612.4

Izvorni znanstveni članak

Rukopis primljen 28. IX. 2011.

Prihvaćen za tisak 30. XI. 2011.

Lana Hudeček, Kristian Lewis, Milica Mihaljević

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb

lhudecek@ihjj.hr

klewis@ihjj.hr

mmihalj@ihjj.hr

PLEONAZMI U HRVATSKOME STANDARDNOM JEZIKU

U radu se na temelju prikupljenoga korpusa pleonazama daju različiti formalni, sintaktički i semantički kriteriji podjele pleonazama te se pleonazmi dijele na nepotrebne i potrebne. Pleonazmi se analiziraju s deskriptivnoga i normativnoga stajališta.

1. Uvod

Grčka riječ *pleonasmós* znači ‘suvišak, preobilje’. Pojam pleonazma nastao je u antičkoj retorici u kojoj je obuhvaćao niz stilskih figura. Pleonazam se određuje kao zalihost izražajnih sredstava koja se upotrebljavaju za prijenos leksičkoga ili gramatičkoga značenja iskaza. On se ostvaruje i u dijelu rečenice i u širemu kontekstu te se može ostvarivati i kao izosemija (bliskost značenja) cijelih rečenica koje udvajaju određeno opće značenje (Ярцева 1990: 379). U Simeonovu se rječniku navode različite definicije pleonazama te se oni određuju kao dodatak riječi koja je na tome mjestu suvišna; uporaba suvišnih riječi; skupljanje riječi s istim značenjem; nepotrebno gomilanje izraza koji su međusobno slični po smislu, ili su identični; preobilje riječi u rečenici koje su suvišne s gledišta iskazivanja misli; mnogorječje, suvišne riječi u govoru koje ne obogaćuju njegov smisao i sadržaj (Simeon 1969 /II/: 62).

Pleonazam nastaje razvijanjem i širenjem iskaza tako da se postojećim riječima i izrazima dodaju istoznačnice ili bliskoznačnice. Sintaktička veza među sastavnicama pleonastičnoga izričaja posve je pravilna, problemi se mogu pojaviti na semantičkoj razini. Da bismo točnije odredili značenje naziva *pleonazam*,

potrebno ga je razgraničiti od nadređenih i bliskoznačnih naziva te drugih naziva koji pripadaju istomu semantičkom polju. Najopćenitiji pojam povezan s pleonazmom pojam je zalihosti ili redundancije. Zalihost se određuje kao višak obavijesti u komunikaciji koji omogućuje izbjegavanje nesporazuma. Poruka je zalihosna ako i samo ako sadržava elemente koji ništa ne pridonose obavijesti koja je već sadržana u ostatku poruke (Lehmann 2005: 3). Određena je količina zalihosti u jeziku potrebna jer osigurava pravilno prenošenje obavijesti i u slučaju buke u komunikacijskome kanalu. Pleonazam i tautologija vrste su zalihosti jer u njima dolazi do ponavljanja obavijesti. I pleonazam i tautologija promatraju se i kao jezični problem i kao stilske figure. I pleonazam i tautologija višeznačni su nazivi jer označuju jezičnu pojavu i, procesom metonimizacije, izričaj koji je nastao tom jezičnom pojavom. Tautologija je odnos koji se temelji na sinonimiji, tj. u istome se izričaju pojavljuju sinonimi, npr. *lijep i krasan*, *gnusan i odvratan*, *glup i ble sav*. Poseban je slučaj kad se dvaput ponovi isti izraz (npr. *lijep i lijep*, *ide i ide*). Pleonazam se katkad određuje kao pojam nadređen tautologiji, a katkad samo kao pojava u kojoj je značenje jednoga sastavnog elementa uključeno u značenje drugoga sastavnog elementa (npr. *izići van*). Dakle, prema nekim je autorima pleonazam nadređen (hiperonim) tautologiji¹, dok drugi pleonazam i tautologiju smatraju istorednima i neistoznačnima, tj. supodređenicama ili kohiponimima². Tu je riječ o tzv. ljestvičnoj višeznačnosti jer isti naziv ima i šire i uže značenje, tj. jedno je značenje podskup drugoga značenja (Hudeček – Mihaljević 2010: 71).

Izraz $E_1 + E_2 + E_3 \dots E_n$ pleonastičan je ako i samo ako sadržava značenjsku sastavnicu F koja je sadržana u značenju više od jednoga E_i (Lehmann 2005: 4). Razlika je između tautologije i pleonazma u užemu smislu³ to što je u pleonazmu jedan član sinoniman s čitavim izrazom, dok je u tautologiji svaki član sinoniman s čitavim izrazom. U tautologiji su svi elementi jednako izostavljivi, pa je odnos među članovima simetričan. Ako kažemo *lijep i krasan*, možemo bez gubitka značenja reći samo *lijep* ili samo *krasan*. U pleonazmu u užemu smislu samo je jedan element izostavljiv (onaj koji je sastavni element drugoga elementa). Odnos je među članovima pleonazma u užemu smislu asimetričan, može se izostaviti jedan element, ali se ne može izostaviti drugi element.

¹ S pojmom pleonazma blisko je povezan pojam tautologije koja se katkad smatra podvrstom pleonazma (Япубеа 1990: 379).

² R. Simeon razlike i sličnosti između tautologije i pleonazma opisuje ovako: »Za razliku od tautologije koja opisuje isti pojam drugim izrazom (npr. Ja se bojim i strah me je ljuto), pleonazam dodaje suvišnu riječ kojoj je pojam sadržan u drugoj riječi: Ali sjede do dva starca stara. Ban gospođu očima pogleda. Dakle, i pleonazam i tautologija različitim riječima ponavljaju isti pojam.« (Simeon 1969 /II/: 62)

³ U ovome radu pleonazam u užemu smislu označuje pleonazam koji je zajedno s tautologijom podređen pleonazmu u širemu smislu.

Analiziramo li taj izostavljivi element, on može biti:

- znak (*sniženje –30 %*)
- gramatički morfem (*Bad Blue Boysi, optimalniji, keksi*)
- tvorbeni element (*skuhan, nadograditi*)
- riječ (*sići dolje*)
- sintagma (*mobing na radnome mjestu*).

Problemu pleonazama može se pristupiti normativno i deskriptivno. U ovo me radu nastojat ćemo kombinirati oba pristupa. Razlikuju se neosvijesteni i stilski pleonazam. Neosvijesteni je pleonazam stilska pogriješka i standardnojezični problem, a stilski je pleonazam osviješten, namjieran i svrstava se u stilske figure. Pleonazmi se nalaze u imenima i u frazemima. Stoga u kategoriju pleonazama koji nisu sporni s normativnoga stajališta pripadaju stilski (namjerni pleonazmi), onomastički pleonazmi i frazeološki pleonazmi. Ti pleonazmi ne podliježu normativnoj prosudbi. U kategoriju normativno neupitnih pleonazama ulaze i pleonazmi koje norma upravo zahtijeva, npr. *s obzirom na to da, bez obzira na to što, upozoriti na to da, a ne obzirom da, bez obzira što, upozoriti da*.⁴

Po svojoj prirodi pleonazam može biti: 1) obvezatan – uvjetovan jezičnim sustavom ili normom, 2) fakultativan, stilski – uvjetovan ekspresivnim ciljevima iskazivanja. Obvezatni pleonazam čest je u gramatici prirodnih jezika, npr. u sustavima sročnosti (udvajanje gramatičkih značenja imenice u riječima ovisnima o njoj, npr. u *plava haljina* dvostruka je obavijest o ženskome rodu, nominativu i jednini), u nekim konstrukcijama glagolskoga upravljanja (udvajanje prostornih značenja glagolskih prefikasa u prijedlozima, npr. *spustiti se s drveća*) ili dvostrukoga nijekanja, npr. *nikada nije bio* i sl. (Ярцева 1990: 379).

Pleonazmi mogu nastati kako bi se pojačalo temeljno značenje, kako bi se značenje posebno naglasilo (emfatički pleonazmi) ili kako bi se osiguralo da je značenje pravilno shvaćeno. Stoga su i neobvezatni pleonazmi katkad potrebni u standardnome jeziku kako bi se smanjila buka u komunikacijskome kanalu s obzirom na to da pridonose zalihosti ili kako bi se posebno naglasio koji element, npr. *ja pjevam umjesto pjevam*.

Za potrebe ovoga rada prikupili smo korpus pleonazama, usustavili ga i razradili kriterije podjele pleonazama. Pleonazmi su prikupljeni iz svih jezičnih savjetnika, ali i iz publicističkih tekstova, studentskih zadaća, tekstova koje smo dobivali za lekturu, rječničkih obradba itd.

⁴ »Stoga se katkad smatra da je gramatička kategorija pleonastična ako je ostvarena s više afikasa, riječi i sl.« (Matthews 2007: 306)

1.1. Pleonazam kao stilska figura

Ivo Škarić u knjizi *Temelji suvremenoga govorništva* spominje pleonazme kao jednu od figura riječi: »Suvišna uporaba riječi kojoj je značenje već sadržano u drugoj zove se pleonazam i obično je stilska pogreška (npr. u *vremenskom razdoblju, najoptimalniji, nužno potrebno* i sl.). Ali kad se to hotimično učini da bi se pojačao izraz, onda je figura. Primjeri: *Vidio sam to svojim vlastitim očima. Ubio ga je namrtvo. Ustani na noge!*« (Škarić 2003: 138). Bernardina Petrović pleonazme uvrštava među figure riječi koje se temelje na ponavljanju i definira ih kao suvišnu uporabu riječi kojoj je značenje sadržano u drugoj riječi (Petrović 2005: 50).

Stilski pleonazam Krešimir Bagić naziva i pleonazmom u užemu smislu (Bagić 2010: 7). To je pleonazam koji stvara osviješteni govoreći subjekt. Ekspresivan je, funkcionalno obilježava iskaz, kadšto ga i suptilno dopunjuje. U elementarnome obliku nalazimo ga u usmenoj poeziji u kojoj je njegova estetska uloga svediva na naglašavanje rečenoga, uporabu formulaičnih poetizama ili na versifikacijsko usklađivanje stihova. Nalazimo ga i u razgovornim formulama kojima se izriče bliskost, npr. *Sjedni si malo, popij si nešto*.

O pleonazmu kao o stilskoj figuri piše Milivoj Solar te kaže da se taj naziv koji je prvotno označivao naziv pogreške u retorici koja se sastojala od gomilanja riječi istoga značenja (tautologiju) počeo »rabit u smislu pjesničke figure jer u pjesništvu gomilanje riječi koje su u običnome govoru istoznačne može izazvati poseban dojam zato što dobivaju dodatna značenja i ne djeluju suvišno. Npr.: *I biti slab i nemoćan, i sam, bez igdje ikoga, // I umoran i oćajan...* Tin Ujević: *Svakidašnja jadikovka*« (Solar 2006: 218).

1.2. Frazeološki pleonazam

Stilskomu je pleonazmu blizak frazeološki pleonazam. Taj se pleonazam katkad smatra i podvrstom stilskoga pleonazma. U njemu se gomilaju istovrsne riječi kako bi se jače istaknulo njihovo značenje. On također nije jezična pogreška. Pojedine pleonastične sveze toliko su ustaljene da se ni ne doživljavaju kao dvije riječi (npr. *na sliku i priliku; tuga i žalost; jad i čemer; čast i poštenje; strah i trepet; bez kraja i konca*; navedeno prema Simeon 1969 /II/: 62). Semantička podudarnost među članovima frazeološkoga para riječi često se ostvaruje s pomoću sinonima te se tako dobivaju pleonastične konstrukcije u kojima »članovi frazeološkoga para ... imaju posve isto denotatsko značenje, a međusobno se mogu razlikovati samo po ekspresivnoj i/ili stilskoj kono-

taciji: *povuci-potegni ... nema (nije) ni kraja ni konca... huka i buka... kao što je (kako je) red i običaj... bruka i sramota... vratiti milo za drago...*« (Melvin-ger 1983/1984: 31).

Frazeološki su pleonazmi i *znati znanje, ne časiti ni časa, čudom se čuditi*, tj. pleonazmi u kojima glagol ima dopunu semantički sadržanu u sebi (u rečenici unutrašnji objekt ili priložnu oznaku; usp. Marković 2009: 235).

1.3. Onomastički pleonazam

U toponimiji dolazi do pleonazama koji nastaju »kao posljedica dvojezičnosti u pojedinim sredinama prevođenjem stranoga (aloglotskoga) elementa domaćim (idioglotskim)« (Brozović Rončević 1998: 13). Dunja Brozović Rončević navodi primjere *Punta Ertec* (rt rt) i *Luka vala* (uvala uvala), a Petar Šimunović bilježi *Vala od Luke* (luka od luke) i *Ponta od Arca* (rt od rta) (Šimunović 2005: 149). Takve primjere Brozović Rončević naziva onomastičkim pleonazmom ili onomastičkom tautologijom, a Šimunović hibridnim pleonazmima. Domagoj Vidović (2010: 355) bilježi dvorječni obiteljski nadimak *Sorić Gluho*, navodi da Sorić Gluho znači 'gluhi glušac' i objašnjava da nositelj nadimka očito nije znao da je nadimak *Sorić* motiviran apelativom *sordo* 'glušac'. Takav pleonazam autor naziva antroponimijskim pleonazmom.

Onomastički pleonazmi pleonazmi su sa stajališta općega jezika. Pitanje je mogu li se smatrati pleonazmima s onomastičkoga stajališta jer služe jednoznačnomu označivanju pojedinoga zemljopisnog referenta ili osobe. Tako su na Braču postojali i jednorječni obiteljski nadimak Sorić i dvorječni obiteljski nadimak Sorić Gluho koje su nosili pripadnici istoga roda (Eterović).

1.4. Pleonazmi i jezična norma

U standardnome jeziku, osobito u njegovim višim stilovima⁵, uporabu ne-namjernih pleonazama treba izbjegavati. Stoga se o pleonazmima često govori u jezičnim savjetnicima. U savjetniku *Govorimo hrvatski* (1997: 433) nalazi se poglavlje o pleonazmima u kojemu se o njima govori kao o leksičko-semantičkoj i stilskoj značajki koja se često pojavljuje i u pisanome i u govorenome jeziku i koju puristi uglavnom negativno ocjenjuju. U tome se članku spominju primjeri: *vremensko razdoblje, sići dolje, mala kućica, vratiti se natrag, pope-*

⁵ Višim se stilovima hrvatskoga standardnog jezika smatraju stilovi u kojima se norma strože poštuje. To su znanstveni i administrativni funkcionalni stil te obavijesni podstil publicističkoga funkcionalnog stila.

ti se gore, vremenski period, potencijalna mogućnost, uslužni servis, najminimalniji, najmaksimalniji. U istome se savjetniku nalaze savjeti posvećeni pleonastičnim konstrukcijama: *mrtvački lijes, administrativna kancelarija, no međutim, čak štoviše, cirka, oko, približno, jedno + brojevni prilog (desetak, dva-desetak itd.).*

I na stranici jezičnih savjeta Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (*savjetnik.ihj.hr*) nalazi se opći članak o pleonazmima te obradba prototipnih višerječnih pleonazama: *oko desetak, cirka desetak, cirka oko desetak, približno desetak, često puta, popeti se gore, sići dolje, no međutim, kako i na koji način, čak štoviše, čak dapače* i jednorječnih pleonazama: *najoptimalniji, najminimalniji, najmaksimalniji.*

Josip Silić i Ivo Pranjković (2005: 379–380) pišući o administrativno-poslovnome stilu pleonazme nazivaju »jednom od najvećih bolesti administrativno-poslovnoga stila« i primjećuju da su upravo tipični za taj stil te donose primjere: *kako i na koji način, no međutim, na vrijeme od dvije godine, u sastavu od pet članova, oko desetak, zajednički suživot, djelokrug rada, neophodno potreban, pod najoptimalnijim uvjetima, dječji kinderbet, hemendeks s jajima, biti nazočan/prisutan na, tijekom prošle godine.* Navode da su tipični za administrativni stil sljedeći pleonazmi: *u području znanosti (znanost je područje), u oblasti zdravstva (zdravstvo je oblast), u domeni poljoprivrede (poljoprivreda je domena), u sferi privređivanja (privređivanje je sfera), u procesu stjecanja neovisnosti (stjecanje je proces) i u stanju rezignacije (rezignacija je stanje).* Takvi su i izrazi *pomoću, posredstvom, preko i putem* u izražavanju instrumentalna sredstva, npr.: *To možete riješiti pomoću računala* (umjesto: *To možete riješiti računalom*), *Ljudi će biti obaviješteni putem javnih medija* (umjesto: *Ljudi će biti obaviješteni javnim medijima*) i sl.

U radu *Funkcionalni stilovi i sintaksa I.* Pranjković zastupa drukčije gledište te govoreći o različitim tipovima nominalizacije (uz napomenu da je svojstvena apstraktnim funkcionalnim stilovima, a osobito administrativnomu), upozorava na širenje »pojedinih imenskih konstrukcija novim imenskim (pleonastičkim) elementima, kojima je funkcija da preciziraju ili istaknu sadržaj poruke« (Pranjković 1996: 521) te navodi primjere *u oblasti politike, na području Dalmacije, u domeni zakonodavstva, u sektoru turističke privrede, u sferi informiranja, na polju međunarodne suradnje.* Za takve konstrukcije Pranjković kaže da »nisu nešto što treba izbjegavati i/ili smatrati pogrešnim u svim funkcionalnim stilovima. Naprotiv, oni su u funkcionalnim stilovima apstraktnijega tipa posve obična i vrlo česta pojava, a pogrešnim treba smatrati samo pretjerivanje u njihovoj uporabi ili uporabu u funkcionalnom stilu kojemu oni nisu svojstveni« (Pranjković 1996: 522).

2. Analiza korpusa pleonazama

Pleonazme možemo podijeliti prema formalnim (broj riječi, promjenjivost sastavnih elemenata), jezičnim (jezična razina, jezik podrijetla sastavnih elemenata), gramatičkim (gramatički ustroj) i semantičkim kriterijima. Ti se kriteriji prepleću te se isti pleonazam s obzirom na različite kriterije podjele može analizirati na različite načine.

Prema broju riječi pleonazme možemo podijeliti na jednorječne, dvorječne i višerječne.

jednorječni pleonazmi	najoptimalniji, sveukupno, nadozidati, visokofrekventan
dvorječni pleonazmi	žena vozačica, mala kućica, čak štoviše, višečlani žiri
višerječni pleonazmi	donijeti sa sobom, mobing na radnome mjestu, kako i na koji način, zbog toga jer

Višerječni pleonazmi mogu biti i dvostruki, npr. *ja osobno mislim > mislim*. Dvostruki pleonazmi pojavljuju se i u rečenici: *To smo pretočili u dokument koji se naziva Kodeks poslovnoga ponašanja*.

Prema promjenjivosti sastavnih elemenata pleonazme možemo podijeliti na pleonazme koji imaju nepromjenjive članove i pleonazme koji imaju promjenjive članove, tj. one koji imaju stalnu formulu u kojoj se jedan član može označiti s *x*:

formula	primjer
<i>x</i> boje	plave boje
<i>x</i> lik oblik	kruškolik oblik
žena <i>x</i> ica	žena vozačica
mjesec <i>x</i>	mjesec rujan
grad <i>x</i>	grad Varaždin
pod nazivom <i>x</i> , naziva <i>x</i> ; pod imenom <i>x</i> , imena <i>x</i>	pod imenom <i>Vjesnik</i>
svi mogući <i>x</i>	svi mogući načini

ili gramatičkom kategorijom:

formula	primjer
<i>zamjenica + glagol</i>	ja mislim
<i>redni broj godina zaredom</i>	četvrta godina zaredom
<i>oko brojevni prilog</i>	oko desetak
<i>glagol + imenica koja ima isti korijen kao glagol ili njoj sinonimna imenica</i>	sanjati san ⁶ , planirati plan, živjeti život, darovati poklon
<i>prethodno/već + glagolski pridjev</i>	prethodno/već naveden
<i>pojava + glagolska imenica (G)</i>	pojava stvaranja krvnih ugrušaka
<i>proces + glagolska imenica (G)</i>	proces stvaranja
<i>stanje + imenica (G)</i>	stanje opće nestašice

Pleonazmi se susreću na svim jezičnim razinama. Možemo ih podijeliti na:

grafički pleonazam		<i>sniženo –30 %, u razdoblju 5. lipnja – 27. srpnja, takozvani “demokrati”</i>
morfološki pleonazam	pleonastični oblik	<i>Bad Blue Boysi, McDonald’sov, keksi, skripte</i>
tvorbeni pleonazam	pleonastična riječ	<i>najmaksimalniji, ispljunuti, nadopuniti, skoncentrirati se, obadvojica</i>
sintaktički pleonazam	pleonastična sveza	<i>razina vodostaja, XML jezik, povlačiti se unatrag</i>
	pleonastični niz	<i>divan, krasan; samonikla i uzgojena biljka</i>
	pleonastična rečenica	<i>Ono što nas zanima problem je zaštite okoliša.; Čuješ li me ili me ne čuješ?</i>
tekstni pleonazam		<i>U formalnom smislu, Vijeće je dugo bilo najutjecaj-nija institucija Zajednice. Institucija, koja je dugo je-dina imala isključivu zakonodavnu funkciju u EU-u.</i>

⁶ To su primjeri unutrašnjega ili tautološkoga objekta. U tu skupinu pripadaju pleonazmi koji se sastoje od glagola i imenice koja se već iz same glagolske radnje može razumjeti: *trčati trku, sanjati san, pjevati pjesmu* itd. Ako se međutim uz imenicu nalazi i pridjev, konstrukcija nije pleonastična: *trčati drugu trku, sanjati ružan san, pjevati veselu pjesmu*. O unutrašnjemu objektu više vidi u Birtić – Matas 2009. U skladu sa svime navedenim u ovome radu smatramo da bi prikladniji naziv bio pleonastični objekt nego tautološki objekt jer se odnos ne temelji na sinonimiji te je izostavljeni element samo imenica, a ne i glagol.

Katkad se o tome je li riječ o pleonazmu može odlučiti samo ako se u obzir uzmu okolnosti ili kontekst u kojemu se iskaz ostvaruje. U tom bismo slučaju mogli govoriti o kontekstnome ili situacijskome pleonazmu.

2.1. Grafički pleonazmi

Grafičkim pleonazmima smatramo slučajeve kad je ista pojava označena i riječju i nekim grafičkim (pravopisnim) znakom. Do tih pleonazama dolazi zbog toga što pošiljatelj poruke nije siguran da će samo grafički znak biti dovoljan da se pravilno shvati poruka. Smatramo da su ovi grafički pleonazmi potrebni jer se u jezikoslovlju uobičajilo takvo dvostruko označivanje:

nastavak/sufiks/završetak <i>-lac</i>	Oznaka - ispred teksta označuje da je riječ o završetku, sufiksu ili nastavku.
predmetak/prefiks <i>na-</i>	Oznaka - iza teksta označuje da je riječ o predmetku ili prefiksu.
pogrješno je *	Zvjezdica označuje da je riječ o pogrješnome obliku.
pridjev <i>fizički</i> u značenju 'koji se odnosi na fiziku'	Jednostruki navodnici uvode značenje.

Ovi grafički pleonazmi nisu potrebni u standardnome jeziku:

u razdoblju 5. lipnja – 27. srpnja	5. lipnja – 27. srpnja jest razdoblje.
od 5. lipnja – 27. srpnja	Crtica znači 'od do'.
sniženje –30 %	Znakom minus udvaja se poruka o sniženju i šalje pogrješna obavijest.
takozvani "demokrati"	Takozvani označuje da je riječ o prenesenome značenju riječi koja slijedi, pa preneseno značenje nije potrebno označivati i navodnicima.

Grafički je (u standardnome jeziku nepotreban) pleonazam i zarez ili točka sa zarezom na kraju retka u okomitome nabravanju.

2.2. Morfološki pleonazmi

Morfološki pleonazmi u pravilu nastaju kad se preuzima koja riječ u množinskome obliku, a dalje se s njom postupa kao da je u jedninskome. Primjeri su takvih pleonazama množina imenica *keks* i *skripta* (*keksi* i *skripte*) jer je *keks* posuđenica iz engleskoga prema *cakes* (u jednini *cake*), a *skripta* posuđenica iz latinskoga prema *scripta* (u jednini *scriptum*). Množina imenice *keks* ne dovodi se u pitanje u normativnim priručnicima, ali se u njima često proskribira uporaba množine *skripte* s objašnjenjem da je *skripta* množinski oblik. Smatramo da je riječ o potpunoj usvojenici koja u hrvatskome jeziku funkcionira kao imenica ženskoga roda *skripta* i koja ima nominativ množine *skripte*, tj. da je u hrvatski prihvaćena kao imenica *e*-sklonidbe te da je posve neutralizirana činjenica da je iz latinskoga preuzet množinski oblik, kao što je u hrvatski prihvaćena i imenica *keks* kao imenica muškoga roda u jednini koja ima množinu.

Morfološki su pleonazmi česti i u sklanjanju imena koja sadržavaju riječ u množini (npr. pleonazam je *Bad Blue Boysi* jer je imenica *boys* u množini) ili posvojni pridjev (npr. pleonazam je *McDonald'sovi* restorani jer *McDonald's* znači *McDonaldov*).

2.3. Tvorbeni pleonazmi

Tvorbeni pleonazmi, tj. pleonastične riječi, nužno su tvorenice u kojima je isto značenje sadržano u tvorbenome formantu i korijenu riječi ili u domaćemu i stranome tvorbenom formantu. Primjer su pleonastičnih riječi *optimalniji*, *najoptimalniji*, *minimalniji*, *najminimalniji*, *bitniji*, *najbitniji*, *ispljunuti*, *ispružiti*, *isprofilirati*, *visokofrekventan*. Jednorječni se pleonazmi mogu podijeliti u nekoliko temeljnih skupina.

U našem su korpusu potvrđeni glagolski, pridjevni, imenični i priložni tvorbeni pleonazmi:

glagolski	prefigurirani glagoli istoznačni s neprefiguriranim glagolom	<i>ispljunuti</i> , <i>ispružiti</i>
	neki nesvršeni glagoli izvedeni sufiksacijom od svršenih prefiguriranih glagola	<i>proširivati</i> , <i>ispražnjavati</i> , <i>ugrijavati</i>
	dvostruko prefigurirani glagoli	<i>nadozidati</i> , <i>nadopuniti</i> , <i>nadopisati</i> , <i>nadoliti</i>

	svršeni (izvedeni prefiksacijom) i/ili nesvršeni glagoli (izvedeni sufiksacijom) izvedeni od dvo-vidnih glagola	<i>poručati, ručavati, iskopirati, svezati, vezivati</i>
pridjevni	komparativi i superlativi pridjeva koji izriču potpunu količinu kakva svojstva	<i>najoptimalniji, najmaksimalniji, bezizgledniji</i>
	glagolski pridjevi s neutralizacijom svršenosti/nesvršenosti	<i>skuhan, spečen, ispečen</i>
	pridjevne polusloženice sa sinonimnim sastavnicama	<i>financijsko-novčani, gospodarsko-ekonomski, obrazovno-edukacijski</i>
imenični		<i>obadvojica, obadvoje, obadvije</i>
	glagolske imenice izvedene od pleonastičnih glagola	<i>proširivanje, nadozidavanje, ručavanje</i>
priložni	prilozi izvedeni od pleonastičnih pridjeva	<i>najoptimalnije, najmaksimalnije, bezizglednije, sveukupno</i>

2.3.1. Glagoli

2.3.1.1. Prefigurirani glagoli istoznačni s neprefiguriranim glagolom

Prefigurirani su glagoli istoznačni s neprefiguriranim, npr. glagoli *ispljunuti* i *pljunuti*, *ispružiti* i *pružiti*. Oni nisu potpuni sinonimi, nego prefigurirani glagol pokriva samo jedno značenje neprefiguriranoga glagola, npr.⁷:

ispljunuti naglo i snažno izbaciti što kroz usta [~ krv]	pljūnuti 1. naglo i snažno izbaciti što kroz usta [~ krv]; 2. izbaciti pljuvačku iz usta [~ na pločnik]
---	---

⁷ Svi primjeri rječničke obradbe natuknica preuzeti su iz *Školskoga rječnika hrvatskoga jezika* koji su izradili suradnici Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (u tisku). U obradbi su osjenčana ista značenja.

<p>ispružiti staviti u ravan položaj [~ ruke; ~ vrat]</p> <p>• ispružiti se <povr.> leći čitavom duljinom tijela u vodoravan položaj [~ se na krevetu]</p>	<p>pružiti 1. staviti u ravan položaj [~ ruke; ~ vrat]; 2. dati što izravno iz ruke [~ tanjure] 3. pren. dati ili omogućiti komu što [~ djeci udoban život; ~ obitelji ljubav i pažnju]</p> <p>4. kao nepunoznačni glagol pojavljuje se uz imenice i može se zamijeniti punoznačnim glagolom najčešće izrazno povezanim s odgovarajućom imenicom</p> <p>◇ ~ pomoć v. pomoći; ~ ruku v. rukovati se</p> <p>• pružiti se 1. razviti se u dužinu, zauzeti neki prostor [<i>Naselje se pružilo od šume do mora.</i>]; 2. leći čitavom dužinom tijela u vodoravan položaj [~ se na krevetu]</p>
--	--

Prefigirani glagol kao da se “specijalizirao” za izražavanje samo jednoga od značenja koja ima neprefigirani glagol iz kojega je izveden. Takvi glagoli nisu normativno upitni.

2.3.1.2. Neki nesvršeni glagoli izvedeni sufiksacijom od svršenih prefigiranih glagola

Toj skupini pripadaju glagoli koji imaju zajednički vidski parnjak, npr. od *širiti* prefiksacijom se izvodi parnjak *proširiti*, a od njega sufiksacijom njegov vidski parnjak *proširivati*. Pritom *proširiti* u odnosu na *širiti* ima suženo značenjsko polje, a *proširivati* značenjsko polje koje se podudara sa značenjskim poljem svojega pravog parnjaka *proširiti*, ali i uz značenja u kojima odgovara svojemu parnjaku *širiti*. Tako su *širiti* i *proširivati* sinonimni u nekim značenjima (*širiti* ima i neka značenja koja glagol *proširivati* nema). Sva značenja koja ima glagol *proširivati* ima i glagol *širiti*, pa se nameće pitanje normativnoga statusa izvedenoga glagola *proširiti*. Naime, prefiks *pro-* u svršenome glagolu *proširiti* označuje samo svršenost (Hudeček – Mihaljević – Vukojević 1999: 209) te se izvođenjem nesvršenoga glagola od svršenoga *proširiti* dobiva glagol čija su značenja nužno neka od značenja glagola *širiti*. I u ovome je slučaj u riječ o određenoj specijalizaciji značenja te iako je u odnosu *širiti/proširivati*

moguće raspravljati o tome je li glagol *proširivati* tvorbeni pleonazam, čestoća uporabe takvih glagola i njihova brojnost upućuju na to da ih ne treba smatrati normativno pogrešnima, a činjenica da *proširivati* ne pokriva svoj svršeni parnjak *proširiti* u svim njegovim značenjima (nego da u dvama značenjima *proširiti* ima samo vidski parnjak *širiti*) upućuje na to da je i tu riječ o specijalizaciji značenja glagola *proširivati*.

Odnos glagola *proširiti*, *širiti* i *proširivati*:

proširiti	širiti	proširivati
<ol style="list-style-type: none"> 1. povećati širinu čega, učiniti što širim 2. učiniti područje djelovanja širim ili većim 3. nastojati da se što zna 4. učiniti da što postane prihvaćeno u što širemu krugu ljudi 5. razmaknuti što u širinu <p>• proširiti se <povr.></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. postati širim, razviti se u širinu 2. zauzeti veći prostor ili se razviti u prostoru 3. razviti se u prostoru 	<ol style="list-style-type: none"> 1. povećavati širinu čega, činiti što širim 2. činiti područje djelovanja širim ili većim 3. nastojati da se što dozna 4. činiti da što postane prihvaćeno u što širemu krugu ljudi 5. razmicati što u širinu <p>• širiti se <povr.></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. postajati širim, razviti se u širinu 2. zauzeti veći prostor ili se razviti u prostoru 3. razvijati se u prostoru 	<ol style="list-style-type: none"> 1. povećavati širinu čega, činiti što širim 2. činiti područje djelovanja širim ili većim <p>• proširivati se <povr.></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. postajati širim, razviti se u širinu 2. zauzeti veći prostor ili se razviti u prostoru

Ipak, većinu nesvršenih glagola izvedenih sufiksacijom od svršenih prefigiranih glagola ne bi trebalo upotrebljavati u višim stilovima hrvatskoga standardnog jezika, npr. umjesto glagola *ispražnjavati*, *ugrijavati* svakako bi bolje bilo upotrijebiti glagole *prazniti* i *grijati*.

2.3.1.3. Dvostruko prefigirani glagoli

Tvorbeni su pleonazmi i dvostruko prefigirani glagoli, npr.: *nadopisati*, *nadograditi*, *nadoplatiti*, *nadolijevati*, *nadopuniti*, *pridodati* (i naravno, njihovi vidski parnjaci te od njih izvedene imenice, npr. glagolske imenice te imenice *nadoplata*, *nadopuna*).

Prefiks *do-* koji se dodaje osnovi *pisati*, *graditi* i *platiti* već označuje dodavanje onomu što je napisano ili sagrađeno. Prefiks *na-* koji se dodaje već prefigiranomu glagolu *dopisati*, *dograditi* i *doplatiti* to značenje udvaja te je riječ o tvorbenim pleonazmima. Te pleonazme međutim normativni priručnici ne proskribiraju, a rječnici im u pravilu pridružuju isto značenje kao glagolima s prefiksom *do-* i povezuju ih kao sinonimne.⁸ Može se raspravljati o tome jesu li ti glagoli doista sinonimni pa reći da npr. glagol *nadozidati* znači ‘dodati već dozidanomu’. U tom slučaju takvi glagoli ne bi, barem u jednome od svojih značenja, bili pleonastični, ali pregledavanjem korpusa zaključili smo da se oni u pravilu upotrebljavaju u istome značenju kao jednostruko prefigirani glagoli.

2.3.1.4. Svršeni (izvedeni prefiksacijom) i/ili nesvršeni glagoli (izvedeni sufiksacijom) izvedeni od dvovidnih glagola

Tvorbeni su pleonazmi i svršeni i nesvršeni glagoli izvedeni od dvovidnih glagola, npr.: *ručavati*, *poručati*, *večeravati*, *povečerati*, *iskopirati*, *skoncentrirati se*, *zablockirati*. U standardnome jeziku dvovidni glagoli ne bi trebali imati vidskih parnjaka (oni su sami sebi vidskim parnjacima), tj. njihovi parnjaci, i kad postoje, ne pripadaju standardu. Kao primjer toga pravila u normativnim se priručnicima navode uglavnom parnjaci *koncentrirati se – skoncentrirati se* ili *razminirati – razminiravati*. Mnogi drugi svršeni glagoli izvedeni prefigiranjem ili dodavanjem imperfektivnoga sufiksa dvovidnim glagolima nikad nisu bili predmetom iscrpnijega proučavanja. Silić i Pranjković u svojoj gramatici napominju da dvovidni glagoli katkad dobivaju prefiksalne morfeme koji glagole čine svršenima: *povečerati*, *poručati* itd. ili nesvršenima: *ručavati*, *razminiravati* itd. (Silić – Pranjković 2005: 49). Smatramo da ti glagoli pripadaju razgovornomu stilu hrvatskoga jezika, ali ne pripadaju standardnomu jeziku.

Bilo bi logično da se svršeni parnjaci dvovidnih glagola izvedeni prefiksalsnom tvorbom normativno diskvalificiraju, kao što se redovito čini u nekim parovima, npr.: *koncentrirati se – skoncentrirati se*, a diskvalificiraju se i parnjaci izvedeni sufiksalsnom tvorbom, npr. *razminirati – razminiravati*. S normativnoga gledišta prefigirani parnjaci imaju smisla samo tamo gdje je glagol na *-irati* nesvršen, pa se prefiksalsnom tvorbom izvodi njegov svršeni parnjak, npr.: *provocirati – isprovocirati*, *recitirati – izrecitirati*, *nervirati – iznervirati*, *živcirati – iživcirati*, *kritizirati – iskritizirati*.

Neki su glagoli izvedeni prefiksacijom ili sufiksacijom dvovidnoga glagola toliko česti u uporabi da ih ipak ne bi trebalo normativno proskribirati, npr. glagoli *svezati* i *vezivati* izvedeni od dvovidnoga glagola *vezati*.

⁸ Kao sinonimi povezuju se u *Rječniku hrvatskoga jezika* urednika Jure Šonje.

2.3.2. Pridjevi

2.3.2.1. Komparativni i superlativni pleonazmi

Komparativni i superlativni pleonazmi najčešće su izvedeni od strane osnove, npr.: *optimalniji*, *najoptimalniji*, *minimalniji*, *najminimalniji*, *maksimalniji*, *najmaksimalniji*. Pleonastični su jer se osnovom izriče najveća količina kakva svojstva te ti pridjevi i u pozitivu imaju superlativno značenje, npr. *optimalan* ‘najbolji mogući’. Većina jezičnih priručnika i savjetnika smatra da ih ne treba upotrebljavati ni u komparativu ni u superlativu. Od domaće osnove izveden je komparativ *bitniji* i superlativ *najbitniji* koji su također upitni jer pridjev *bitan* označuje da je što najvažnije (da se odnosi na samu *bit*). Međutim, pridjev *bitan* u uporabi je značenjski izjednačen s pridjevom *važan* te smatramo da ga se, bez obzira na značenje njegove tvorbene osnove, može stupnjevati kao i pridjev *važan*.

Pleonastičnim se može smatrati i cijeli niz pridjeva kojima se izriče potpuna mjera kakva svojstva. Ipak smatramo da bi normativno pravilo temeljem kojega se izbjegava uporaba komparativa i superlativa izvedenih od pridjeva kojima se izriče najveća mjera kojega svojstva (*savršen*, *besprijekoran*, *bezižlazan*...) trebalo relativizirati i razlikovati izvanjezičnu od jezične logike. Naime, takvi se pridjevi često ne upotrebljavaju u značenju koje proizlazi iz značenja njihovih tvorbenih sastavnica, npr. *bezižlazan* ne znači uvijek ‘iz kojega nema izlaza’, nego i ‘iz kojega se izlaz teško može naći’.

Neki su superlativi pleonastični samo u određenome kontekstu, npr. sveze ustrojstva *superlativ* + *od svih* (npr. *najpametniji od svih*, *najbolji od svih*) pleonastične su jer superlativ uključuje značenje dopune *od svih*.

2.3.2.2. Glagolski pridjevi s neutralizacijom svršenosti/nesvršenosti

U glagolskim pridjevima *kuhan* i *pečen* neutralizira se svršenost/nesvršenost. Ako kažemo da je *meso kuhano*, zapravo kažemo da je *skuhan*, tj. ne kažemo da smo ga kuhali, nego da smo proces kuhanja doveli do kraja, da smo meso skuhalo, tj. da je meso skuhan. Isto je i s glagolskim pridjevom *pečen*. Stoga su pridjevi *skuhan*, *spečen* i *ispečen* pleonastični.

2.3.2.3. Pridjevne polusloženice sa sinonimnim sastavnicama

Pleonastične su pridjevne polusloženice sa sinonimnim sastavnicama od kojih je jedna u pravilu stranoga podrijetla, npr.: *financijsko-novčani*, *gospodarsko-ekonomski*, *obrazovno-edukacijski*.

2.3.3. Imenice

2.3.3.1. Obadvojica, obadvije

Pleonastične su riječi i imenice *obadvojica* i *obadvije* te ih u višim stilovima hrvatskoga standardnog jezika treba zamijeniti s *obojica*, *obje*.

2.3.3.2. Glagolske imenice izvedene od pleonastičnih glagola

Pleonastične su riječi i glagolske imenice izvedene od nesvršenih pleonastičnih glagola (te sve što je rečeno za glagol vrijedi i za imenicu), npr.: *proširivanje*, *nadoplacivanje*, *nadograđivanje*, *nadopisivanje*.

2.3.4. Prilozi

Pleonastične su riječi i prilozi izvedeni od pleonastičnih pridjeva, npr.: *najoptimalnije*, *najminimalnije*, *najsavršenije*, *najbesprjekornije*, *bezizglednije*, *spečeno*, *skuhan*, *sveukupno*. Prilog *sveukupno* obično se upotrebljava u računovodstvu kako bi se označio zbroj rezultata u stavkama “ukupno”. S obzirom na to da ima opravdanja za uporabu te riječi u računovodstvu, tu nije riječ o pleonazmu. I pridjev *sveukupan* označuje rezultat dobiven zbrajanjem više zbrojeva. Izvan toga konteksta riječi *sveukupan* i *sveukupno* ne treba upotrebljavati jer su pleonastične.

2.4. Sintaktički pleonazmi

2.4.1. Pleonastične sveze

Dvorječni pleonazmi najčešća su skupina pleonazama u našem korpusu. Možemo ih podijeliti s obzirom na njihov sintaktički ustroj. U sljedećoj je tablici prikazan najčešći sintaktički ustroj dvorječnih pleonazama.

imenica + imenica	žena vozačica, mjesec rujan
imenica + imenica (G)	nivo (razina) vodostaja, mjesto odredišta, godine starosti
pridjev + imenica	mala kućica, izgledna prilika, odgovarajući ekvivalent, vremensko razdoblje, čitav niz, vršnjački buling, uzajamna suradnja, višečlani žiri

zamjenica + glagol	ja mislim	
glagol + prilog	sići dolje	
glagol + imenica	zarobiti robljem, pjevati pjesmu, misliti misao, pokloniti poklon/dar, letjeti zrakom, reflektirati odraz	
prilog + prilog	nikad prije, nikad dosad	
prilog + glagol	međusobno spojiti, katkad moći, naknadno uslijediti, javno objaviti	
prilog + glagolski pridjev trpni	prethodno narezan, već spomenut, naprijed/gore naveden	
prilog + pridjev	potencijalno moguće, nužno potrebno, već postojeće	
prilog + prilog (u vezničkome izrazu)	mjesne rečenice	onamo gdje, ondje gdje, tamo gdje, ovdje gdje
	vremenske rečenice	onda kad
	načinske rečenice	onako kako
prilog + veznik (u vezničkome izrazu)	uzročne rečenice	stoga jer, zato jer, zato ... jer
	dopusne rečenice	onda ako

Neke su sveze pleonastične samo u određenim gramatičkim okolnostima, npr. u rečenicama *Osjećam psihičku bol*, *Osjećam tjelesni bol* sveze *psihičku bol* i *tjelesni bol* nisu pleonastične. Odrednica *psihičku/tjelesni* nužna je kad je potrebno naglasiti je li riječ o *bolu* ili *boli* (ako se poštuje standardnojezična norma, imenica muškoga roda označuje tjelesnu, a imenica ženskoga roda psihičku patnju). Međutim, u sintagmama *pokazivanje tjelesnoga bola*, *pokazivanje psihičke boli* pleonazam je *tjelesnoga bola* i *psihičke boli* jer se iz genitivnih nastavaka tih dviju imenica može iščitati da je u prvome slučaju riječ o imenici muškoga, a u drugome o imenici ženskoga roda.

Višerječni se pleonazmi najčešće pojavljuju stoga što je jedna od sastavnica već višerječna, npr. *treći (po redu)*, *(zbog toga) jer*, *mobing (na radnome mjestu)*, *klasificirati (u skupine)*. To je posebno slučaj kod povratnih glagola, npr. *popeti se (gore)*.

Postoji i cijela skupina prefigiranih glagola koji zahtijevaju prijedložnu dopunu s prijedlogom istovjetnim prefiksu, npr.: *naskočiti na stol, podbaciti pod krevet, nabaciti na sebe, potpuzati pod ormar, podvući se pod stube, izići iz kuće*. Iako se tu značenje udvaja, ti glagoli nisu normativno upitni. Riječ je o obvezatnim pleonazmima istoizraznoga prefiksa i prijedloga u obvezatnoj dopuni koji su uvjetovani gramatičkim sustavom hrvatskoga jezika.

2.4.2. Veznički pleonazmi

Pleonazmi su česti u vezničkim izrazima, dvorječnim (spomenutim u tablici) i višerječnim. Među višerječne pleonazme pripadaju i neki složeni veznici koji sadržavaju imenice *mjesto, vrijeme, namjera, način* itd., to jest obično imenicu od koje se odnosni pridjev nalazi u nazivu vrste rečenice.⁹ Uzet ćemo za primjer samo manji broj složenih veznika iz spomenute skupine:

vrsta rečenice	imenica	složeni veznici
vremenska	vrijeme	<i>čitavo (to/ono) vrijeme dok, iz (tog/onog/istog/tog istog) vremena dok, sve (ono/to) vrijeme dok, u (onim/tim/istim/onim istim/tim istim) vremenima kad, u (to/ono/isto/to isto/ono isto) vrijeme dok, u (to/ono/isto/to isto/ono isto) vrijeme kad, u vrijeme nakon što, u vrijeme prije nego što, za (to/ono/isto/to isto/ono isto) vrijeme dok</i>
načinska	način	<i>na način da, na taj/takav način da, na taj način što</i>
posljedična	posljedica	<i>s (tom) posljedicom da</i>
namjerna	namjera	<i>s namjerom da, u namjeri da, bez namjere da</i>
mjesna	mjesto	<i>na mjestu gdje</i>
pogodbena	slučaj, situacija	<i>u slučaju ako, u slučaju kad, u situaciji kad</i>

⁹ Takve složene veznike, tj. »eksplicitna vezna sredstva«, npr. *s namjerom da, sa svrhom da, s ciljem da*, koja se upotrebljavaju umjesto veznika *da* ili *kako* Silić i Pranjković smatraju tipičnima za administrativno-poslovni stil te navode primjere: »To čine s namjerom da pomognu ljudima (umjesto: To čine da pomognu ljudima, odnosno: To čine kako bi pomogli ljudima), pod uvjetom da umjesto veznika ako: O tome se može donositi zaključak pod uvjetom da je većina nazočna (umjesto: O tome se može donositi zaključak ako je većina nazočna), na način kako umjesto veznika kako ili determinatora onako i veznika kako: Radit ćete na način kako smo se dogovorili (umjesto: Radit ćete (onako) kako smo se dogovorili) i sl.« (Silić – Pranjković 2005: 379).

Tamo gdje u složenome vezniku postoji kakav modifikator, pojačivač ili određivač (intenzifikator ili determinator), dakle kad složeni veznik daje drukčiju (potpuniju, precizniju) obavijest od samoga veznika, njegova je uporaba u standardnome jeziku opravdana. Međutim, upitan je normativni status složenih veznika poput *na mjestu gdje*, *u vrijeme kad*, *na način kako*, *s namjerom da*, *iz razloga što* itd. Riječ je o pojavi koja se može tumačiti kao pleonazam, ali i kao složeni veznik koji je u funkciji osobitoga isticanja i preciziranja. Rečenicu *Naći ćemo se na mjestu gdje smo se dogovorili*, možemo interpretirati ili kao mjesnu rečenicu u kojoj mjesnu surečenicu uvodi skupina *na mjestu gdje* ili kao atributnu rečenicu s atributnom surečenicom *gdje smo se dogovorili* koja određuje imenicu *mjesto*. Prva odgovara na pitanje *Gdje ćemo se naći?*, a druga na pitanje *Na kojemu ćemo se mjestu naći?* U prvome bismo slučaju lakše branili tezu da je riječ o pleonazmu, u drugome teže. Teoretski je na pitanje o pleonastičnosti tih skupina lako odgovoriti: u priložnim rečenicama takve su skupine pleonastične, u atributnima to nisu. Odrediti pak za svaki pojedinačni slučaj je li riječ o atributnoj ili priložnoj rečenici mnogo je teže. One su međutim samo u priložnim rečenicama vezničke skupine; u atributnim rečenicama veza je imenice (npr. *mjesto*) i veznika (npr. *gdje*) “slučajna”, taj veznik uvodi atributnu rečenicu, dakle rečenicu koja je u funkciji atributa te imenice.

U rečenici *Posjetitelji su pojurili naglavce gdje su i ušli*, upravo nedostaje skupina *na mjesto gdje*: *Posjetitelji su pojurili naglavce na mjesto gdje su i ušli*. Tako je i skupina *u vrijeme kad* nužna u rečenici: *Tijekom kliničkih ispitivanja nuspojave su uglavnom primijećene u vrijeme kad su pacijenti primali lijek ili ubrzo nakon toga*. To su atributne rečenice u kojima nije riječ o vezničkim skupinama *na mjesto gdje* i *u vrijeme kad*, nego su *kad* i *gdje* veznici koji uvode atributne surečenice koje su u funkciji atributa imenicama *mjesto* i *vrijeme* koje pripadaju priložnoj oznaci mjesta, odnosno vremena.

S druge strane, u načinskoj rečenici *Učini to na način kako sam ti pokazao*, skupina *na način kako* pleonastična je te bi ta rečenica trebala glasiti: *Učini to kako sam ti pokazao*. Drugim riječima, spomenute vezničke skupine priložnih rečenica pleonastične su. U određenim kontekstima (u atributnim rečenicama) te skupine nisu pleonastične. Iako u tome slučaju o složenome vezniku možemo govoriti samo ako rečenice poput *Naći ćemo se na onome mjestu gdje smo se dogovorili*, razumijevamo kao mjesne, a činjenica da se *gdje* može zamijeniti neupitnim atributnim veznikom *na kojem* upućuje na to da je prije riječ o rečenici s udvojenim rečeničnim dijelovima, tj. da uz atribut *onome* ima i atributnu surečenicu (Hudeček – Mihaljević 2008: 196).

Česta je uporaba, osobito u administrativnim tekstovima, skupine *osim ako*. Nije međutim uvijek riječ o pleonazmu. O njemu možemo govoriti u sljedećim primjerima u kojima ćemo lako dokazati da je riječ o pleonazmu činjenicom da se značenje rečenice ne mijenja izostavimo li *osim*: *Ljudi ne postoje osim ako nisu kraljevi*. > *Ljudi ne postoje ako nisu kraljevi*. U nekim rečenicama ipak ta skupina nije pleonastična, npr.: *Navijam za Brazil, osim ako zaigra loše*.

U toj je rečenici skupina *osim ako* složeni veznik (Hudeček – Vukojević 2007: 296). Je li veznička skupina *osim ako* pleonastična, ovisi o sintaktičkoj ustroju rečenice u kojoj se pojavljuje, tj. kao što je vidljivo i iz danih primjera ona je pleonastična u rečenicama u kojima se pojavljuje dvostruka negacija, a nije pleonastična u rečenicama u kojima se dvostruka negacija ne pojavljuje.

2.4.3. Pleonastični niz

U pleonastični niz mogu biti povezani sinonimi s pomoću zareza te veznika *i* ili *ili*: *Jako sam se bojao, plašio, Stalno me pitaju zašto i zbog čega, bezalkoholna pića i napitci, nadzor i kontrola*. Katkad se pleonazam odražava u činjenici da je nosiva riječ određena odrednicama koje obuhvaćaju čitavo semantičko polje nosive riječi, npr. *Na odluku se možete žaliti pismenim i usmenim putem, Tratinčica je samonikla i uzgojena biljka, Mogu učiniti da nastane kakva neugodna psihička ili fizička pojava, Strijelci gađaju u pokretne ili nepokretne mete, Stan se iznajmljuje bračnim parovima s djecom ili bez djece*. Takav pleonastični niz uključuje binarni antonimni par (*pismeni – usmeni, samonikla biljka – uzgojena biljka, psihička pojava – fizička pojava, pokretna meta – nepokretna meta*).

Iako su te rečenice zapravo istoznačne rečenicama *Na odluku se možete žaliti, Tratinčica je biljka, Mogu učiniti da nastane kakva neugodna pojava, Strijelci gađaju u mete*, zbog potreba isticanja i objašnjavanja takve rečenice mogu biti potrebne (netko npr. može misliti da je tratinčica samo samonikla biljka, da se moguće žaliti samo pismeno, da je neugodna pojava samo fizička, da strijelci gađaju samo u nepokretne mete te da se stan iznajmljuje samo bračnim parovima bez djece). Ipak, takve konstrukcije treba izbjegavati u rječničkim definicijama i u svim kontekstima u kojima nisu nužne.

Pleonastični je niz i: *kategorija određenosti i neodređenosti* (jer kategorija određenosti uključuje i neodređenost), *kategorija brojivosti ili nebrojivosti* (jer brojivost uključuje i nebrojivost). Čest je pleonazam sa sastavnicom *dva ili više*, npr. *mješavina dviju ili više tvari*.

2.4.4. Pleonastične rečenice

Katkad o ponavljanju obavijesti možemo govoriti samo na razini rečenice. Tipični su slučajevi:

<p>rečenice u kojima se skupina na koju se što primjenjuje navodi s pomoću prijedloga <i>kod</i></p>	<p><i>Kod bolesnika s kroničnim stridorom bolesnik polako razvija kompenzacijske mehanizme, umjesto: Bolesnik s kroničnim stridorom polako razvija kompenzacijske mehanizme.</i></p> <p><i>U istraživanjima kod ljudi poznato je da je kod transplantiranih osoba broj malignih bolesti i za više od sedam puta premašuje običnu populaciju, umjesto: Istraživanjima se pokazuje da je broj malignih bolesti u transplantiranih osoba i za više od sedam puta veći nego u prosječnoj populaciji.</i></p>
<p>u pogodbenim rečenicama uvedenim s pomoću skupine <i>ako je riječ o</i></p>	<p><i>Ako je riječ o zrnu graška, kikirikiju ili zrnu graha, što je čest slučaj u male djece, oni često navlače vodu te im se povećava volumen, što stanje dodatno pogoršava, umjesto: Zrno graška, kikiriki ili zrno graha navlače vodu te im se povećava obujam, a to često pogoršava stanje ako ih mala djeca progutaju.</i></p>
<p>u rečenicama s usporednim dijelovima (objekt – objekt – objektna rečenica): <i>Ono što želim reći je to da...; Ono što želimo istaknuti to je da...; Ono što mislim je da...</i></p>	<p><i>Ono što ja mislim reći to je da će se kriza na tržištu osjećati i cijelo iduće tromjesečje, umjesto: Želim reći da će se kriza na tržištu osjećati i cijelo iduće tromjesečje.</i></p> <p><i>Ono što želimo istaknuti to je da svi trebamo uložiti daljnje napore za prevladavanje negativnih tržišnih pokazatelja, umjesto: Ističemo kako se svi trebamo potruditi da bismo prebrodili negativne tržišne pokazatelje.</i></p>
<p>rečenice s usporednim dijelovima: objekt – objektna rečenica (<i>Želim upozoriti na to da; Ono što želim reći je da...</i>)</p>	<p><i>Prvo na što vas želim upozoriti to je da se zapitate niste li što zaboravili napisati o dosadašnjem poslovnom iskustvu, umjesto: Želim vas upozoriti na to da se zapitate niste li što zaboravili napisati o dosadašnjem poslovnom iskustvu.</i></p>

<i>Nisu samo ... ti koji...</i>	<i>Nisu samo menadžeri ti koji bi trebali biti odgovorni za loše poslovne rezultate umjesto Za loše poslovne rezultate nisu odgovorni samo menadžeri.</i>
<i>Može..., ali ne mora</i> ¹⁰	<i>Kabelski kanal može, ali i ne mora biti dio konstrukcije zgrade.</i>
pleonazam utemeljen na predikatnoj antonimiji	<i>Reci mi vrijedi li to ili ne vrijedi, Pitam te hoćeš li doći ili ne ćeš, Pitam te je li lijepa ili nije, Pitam te je li lijepa ili ružna, Treba utvrditi je li rezultat djeljiv s 5 ili nije, Sviđa li ti se haljina ili ti se ne sviđa?, Podatci nisu vjerodostojni, pogriješni su.</i>

U najvećemu je dijelu navedenih primjera riječ o sintaktičkim pleonazmima, tj. o nepotrebnome udvajanju istovrsnih ili usporedivih (npr. objekt – objektna surečenica) dijelova. O udvajanju obavijesti u rečenici riječ je i kad se u istoj rečenici upotrebljava i kratica *npr.* i kratica *itd.*: *Pasmine su pasa npr.: jazavčar, njemački ovčar, hrvatski ovčar, škotski terijer itd.* jer kratica *npr.* znači da će se navesti samo nekoliko, ali ne svi primjeri.

Rečenice su katkad pleonastične zbog antonimnih sastavnica, npr. pleonastična je rečenica strukture *uvijek kad ... nikad*: *Uvijek kad su birale dame, nikad nisam bio izabran.*

Neke su rečenične konstrukcije zapravo pleonastične, ali uvjetovane nejezičnim razlozima, npr. izricanjem empatije. Tako je u rečenici *Dao sam mu svoju kćer*, nepotreban element *svoju*, on ništa ne doprinosi značenju jer ga u izricanju neotuđive posvojnosti (u kojoj je posjedovano npr. dio tijela ili osoba povezana s posjedovateljem rodbinskim, prijateljskim ili osjećajnim vezama) nije potrebno izraziti, npr.: *Boli me ruka, Boli ga glava, Dala mu je srce, Ostavila ga je žena, Ne dam na oca.* Međutim, u izricanju relacijske posvojnosti uporaba posvojne ili povratno-posvojne zamjenice ima ulogu naglašavanja bliskosti i pripadnosti.

Čest je rečenični pleonazam ustroja: *do x, uključujući i x*, npr.: *U toj sam tvrtki radio do 2009., uključujući i 2009.; Pročitaj tekst do 23. stranice, uključujući i 23.* Objašnjenja *uključujući i 2009., uključujući i 23.* nepotrebna su jer se podrazumijeva da je godina, stranica itd. koja slijedi iza *do* uključena.

¹⁰ Takve su rečenice česte u administrativnome stilu jer pošiljatelj poruke želi biti posve siguran da će poruka biti ispravno shvaćena.

Obvezatni je rečenični pleonazam u hrvatskome jeziku dvostruka negacija (npr. *Nikad nisam pomišljao na to da ću uspjeti.*). Kao i već spomenuti obvezatni pleonazam povezan s glagolskom rekcijom (istovjetnost glagolskoga prefiksa i prijedloga dopuni) on je uvjetovan gramatičkim sustavom hrvatskoga jezika koji poništava logičku činjenicu da bi negacija negiranoga trebala biti jednaka nenegiranomu izrazu.

Svakako je najčešći postupak kojim se ostvaruje rečenični pleonazam nepotrebno ponavljanje, npr.:

Najveći broj zastupnika koje jedna država može imati je 96 zastupnika.

Bili su svjesni opasnosti i realnosti trenutka u kojemu njihovi građani u tom trenutku nisu bili spremni prihvatiti nadsacionalni model integracije.

Neodređena zamjenica *netko, nešto, nekakav* itd., dakle neodređena zamjenica s prefiksom *ne-*, koja je u nekim sintaktičkim uvjetima zamjenjiva s neodređenom zamjenicom bez toga prefiksa pleonastična je u takvim (tj. upitnim i dopusnim) sintaktičkim uvjetima, npr. u rečenici *Je li me netko tražio?* ona je pleonastična (trebalo bi: *Je li me tko tražio?*, a nije pleonastična u rečenici *Doći će netko.*)

2.5. Tekstni pleonazmi

Neki se pleonazmi ostvaruju u cjelinama većim od rečenice. Katkad tek širi kontekst može odgovoriti na pitanje je li riječ o pleonazmu ili samo nespretnome izražavanju, kao npr. u primjeru koji slijedi, u kojemu tekstni konektor *zato* uvodi jedan uzrok, a veznik *jer* drugi te stoga *zato ... jer* nije pleonastično: *U svom prvom obraćanju Parlamentu barunica Ashton nije slijedila mišljenje Parlamenta. Zato su u svibnju 2010. godine zastupnici pet većinskih stranačkih klubova odbili njezin nacrt ustroja i financiranja Službe jer nije uzela u obzir njihove primjedbe o transparentnijem ustroju i proračunu Službe.*

Zato ... jer može biti i pleonazam, kao u primjeru: *Zato vjerojatno nije znatnije do izražaja došla politička pripadnost kandidata jer se radilo i o vrlo važnom razdoblju za budućnost Unije.*

Ponavljanje u primjeru koji slijedi očito je namjerno i služi izazivanju jačega dojma, tj. usmjeravanju čitateljeve pozornosti na bitno: *U formalnom smislu Vijeće je dugo bilo najutjecajnije institucija Zajednice. Institucija, koja je dugo jedina imala isključivu zakonodavnu funkciju u EU-u i u kojoj su sjedili ugledni i utjecajni političari nacionalnih država članica...*

2.6. Kontekstni (situacijski) pleonazmi

Katkad na to je li izraz pleonastičan može utjecati kontekst ili situacija u kojoj se ostvaruje, npr. *Otvori vrata!* može biti pleonazam ako tko stoji pred vratima i kuca na njih, a ne mora ako je u prostoriji u kojoj su vrata i prozor i ako se želi naglasiti da otvoriti treba vrata, a ne prozor. Kontekstni su pleonazmi, tj. pleonazmi koji to, ovisno o kontekstu, mogu i ne moraju biti: *ponovni povratak*, *ponovni povrat*, *opet ponoviti* (te tri sveze nisu pleonastične pod uvjetom da je *ponovnomu povratku* i *ponovnomu povratu* već prethodio povratak ili povrat), *zajedno s* (nije pleonastično u kontekstu *zajedno s ... protiv*), *istinite činjenice*, *potpuno uništenje* (nije pleonastično pod uvjetom da se u istome kontekstu podrazumijevaju ili spominju i neistinite činjenice, djelomično ili nepotpuno uništenje), *naknadne dopune* (nije pleonazam ako su prije naknadnih dopuna napravljene npr. redovite dopune) itd.

U rečenici *Lijek katkad može prouzročiti nuspojave*, *katkad* može je pleonazam i u standardnome bi jeziku ta rečenica trebala glasiti: *Lijek može prouzročiti nuspojave*. Moguće je zamisliti rečenicu u kojoj se *katkad* moći ne može sveći samo na sastavnicu *moći*, npr. na pitanje *Možeš li mi čuvati djecu?*, odgovor *Katkad* mogu znači da onaj tko ga daje djecu ne može čuvati uvijek.

Također, iako se skupina *zajedno s* smatra prototipnim pleonazmom (u rečenicama kao *Doći ću zajedno s Markom* > *Doći ću s Markom*), u nekim kontekstima ta skupina nije pogriješna, npr. u rečenici *Hrvatski odbojkaši igrat će u trećoj skupini zajedno s Mađarskom, Finskom i Grčkom*, ona je potrebna jer to znači da će Mađarska, Finska, Grčka i Hrvatska igrati u istoj skupini, a rečenica *Hrvatski odbojkaši igrat će u trećoj skupini s Mađarskom, Finskom i Grčkom* znači da će hrvatski odbojkaši igrati utakmice protiv odbojkaša tih triju zemalja.

Mnoge su sveze pleonastične tek u određenome kontekstu. I kad je riječ o svezi *malo novorođenče*, možemo razlikovati slučaj pleonastičnosti (*svako je novorođenče malo*), od slučaja nepleonastičnosti (*novorođenče s malom porođajnom težinom*).

Pleonastična je sveza *bez dodanih konzervansa* koja se često nalazi na prehrambenim proizvodima i trebala bi glasiti *bez konzervansa*. Potencijalno je pleonastična sveza *bez dodatnih konzervansa*, tj. ona je i pleonastična i pogriješna ako se njome želi kazati da u prehrambenome proizvodu nema konzervansa (a upravo to proizvođači žele reći), a ne bi bila pleonastična u kontekstu u kojemu bi se podrazumijevalo da proizvod sadržava neke konzervanse (pa su oni na njemu deklarirani), ali se želi istaknuti da ne sadržava nikakve druge (osim navedenih) konzervansa.

3. Semantička podjela pleonazama

Analiziramo li pleonazme s obzirom na značenje sastavnih elemenata pleonastičnih konstrukcija, razlikujemo nekoliko slučajeva:

sastavnice su pleonastične konstrukcije istoznačne ili blisko značne	čak štoviše, no međutim, stoga jer, zato jer, sveti otac papa
među sastavnicama postoji odnos hiperonim – hiponim	žena vozačica, mjesec rujan, grad Varaždin, tvrtka pod nazivom <i>Nokia</i> , knjiga naslova <i>Zameo ih vjetar</i> , časopis pod imenom <i>The Red Barrel</i>
među sastavnicama postoji odnos hiponim – hiperonim	oker boja, bež boja
među sastavnicama je odnos mjerna jedinica – veličina koja se mjeri	kilogram težine, metar duljine, sat vremena, godina dana, mjesec dana
jedan je element sastavnica značenja drugoga elementa	sići dolje, vremensko razdoblje, ući unutra, unaprijed planirati, besplatni poklon, rezervirati unaprijed, sastavni dijelovi, letjeti kroz zrak, šuplja cijev, krajnji rezultat, stara poslovice, par blizanaca, istinite činjenice, jednake polovice, pisana dokumentacija, stručna ekspertiza, isplakati suze, pješćana dina, cijena koštanja, osobno mišljenje, osobni prijatelj (možda u suprotnosti prema obiteljski prijatelj), trčati trku, plakati plač, misliti misao
sastavnice su antonimi	pismeni ili usmeni ispit

Ako su sastavnice pleonastične konstrukcije istoznačne ili blisko značne, možemo upotrijebiti jedan ili drugi element, npr. *Očekivala sam da će svi doći, no međutim došla su samo petorica.* > *Očekivala sam da će svi doći, no došla su samo petorica* ili *Očekivala sam da će svi doći, međutim došla su samo petorica.*

Ako su sastavnice pleonastičnih konstrukcija u hijerarhijskome odnosu, treba upotrijebiti samo hiponim, npr. *Ona je najbolja žena vozačica koju poznajem.* > *Ona je najbolja vozačica koju poznajem.*

Najčešće je kod pleonastičnih konstrukcija jedan element sastavnica značenja drugoga elementa. Tu najčešće elementi ne pripadaju istoj vrsti riječi, npr. često je riječ o glagolima čija je dopuna sastavnica njihova značenja. Toj skupini pleonazama pripadaju: *letjeti zrakom*, *planirati plan*¹¹, *dignuti gore*, *spustiti dolje*, *sići dolje*, *popeti se gore*, *odgoditi za poslije*, *piti što tekuće*, *prepustiti/dati komu drugom* itd.

U tom slučaju treba upotrijebiti samo onaj element koji u svojemu značenju uključuje i značenje drugoga elementa: *letjeti*, *planirati*, *dignuti*, *spustiti*, *sići*, *popeti se*, *odgoditi*, *piti*, *prepustiti/dati komu*.

U ovoj su skupini česti pleonazmi u kojima je isto značenje izraženo tvorbenim elementom i posebnom riječju, npr. *mala kućica* – sufiks *-ica* deminutivni je sufiks koji znači da je riječ o čemu malome, *žena vozačica* – sufiks *-ica* sufiks je s pomoću kojega se tvore ženski mocijski parnjaci i označuje da je riječ o ženi.

3.1. Egzotizmi s objasnidbenom sastavnicom

Posebna su vrsta pleonazama egzotizmi s objasnidbenom sastavnicom, npr.: *australska koala*, *egipatski faraon*, *viška gajeta falkuša*, *ukrajinska grivna*, *portugalski fado*, *južnoamerička ljama*, *indijski sari*, *škotski kilt*, *brazilska kapuera*, *grčka drahma*, *mađarska forinta*. Pleonazmi nisu: *američki dolar* (jer postoje *kanadski* i *australski dolar*) ili *kuvajtski dinar* (jer postoje *irački*, *alžirski*, *bahreinski*, *jordanski*, *srpski*, *libijski* i *tuniski dinar*). Egzotizmi se katkad pojavljuju i s hiperonimskom sastavnicom: *juha minestrone*. Objasnidbena sastavnica može biti potrebna ako pretpostavimo da je primatelju poruke potrebno dodatno objašnjenje, ali je najčešće ipak riječ o nepotrebnome pleonazmu.

4. Podjela pleonazama prema podrijetlu sastavnih elemenata

Prema podrijetlu sastavnih elemenata možemo razlikovati ove slučajeve:

¹¹ Ovoj skupini pripadaju svi glagoli s unutrašnjim objektom.

strani + domaći element (bez obzira na poredak sastavnica)	<i>mobing na radnome mjestu, vodeći lider, zidni mural, najoptimalniji, pola litre gratis na dar, moguće opcije, potencijalno moguće, druga alternativa, softverski program, stručna ekspertiza, neželjene nuspojave, pisana dokumentacija, klasificirati u skupine, buket cvijeća, uobičajena rutina, e-mail poruka</i>
domaći + domaći element	<i>čak štoviše, osnovni temelji</i>
strani + strani element	<i>dispenser-automat¹², duopack pakiranje, 2pack pakiranje, Punta Ertec¹³</i>

Iznimno su česti slučajevi u kojima se pleonastična konstrukcija sastoji od domaćega i stranoga elementa. Uzrok je takve pleonastičnosti želja govornika da osigura da poruka bude pravilno primljena. Govornik nije siguran da je element stranoga jezika dovoljno poznat da prenese poruku, pa osjeća potrebu da ga dodatno objasni. Takav postupak nije primjeren standardnom jeziku. *Mobing* već u sebi uključuje sastavnicu *na radnome mjestu* pa treba reći *zlostavljanje na radnome mjestu* (ili, ako se želi upotrijebiti strana riječ, samo *mobing*), *vodeći lider* je *vođa* ili samo *lider* (koji je uvijek *vodeći*), *mural* je uvijek *zidni*, pa taj element treba izostaviti.

Nerijetko nastaju i pleonazmi koji se sastoje od strane pokrate i domaće riječi istoznačne s jednim elementom razvezane strane pokrate:

pokrata + riječ istoznačna s jednim elementom pokrate	razvezano
GMO organizam	<i>genetically modified organism organizam</i>
HIV virus	<i>human immunodeficiency virus virus</i>
ISBN broj	<i>international standard book number broj</i>
LCD zaslon	<i>liquid crystal display zaslon</i>
PIN broj	<i>personal identification number broj</i>
RAM memorija	<i>random access memory memorija</i>
ROM memorija	<i>read only memory memorija</i>
XML jezik	<i>Extensible Markup Language jezik</i>

¹² Dispenser je automat za točenje pića.

¹³ Ovoj skupini često pripadaju i onomastički pleonazmi, vidi poglavlje 1.3. *Onomastički pleonazmi*.

Ovomu se nizu često dodaje i primjer *SMS poruka*. Pokrata *SMS* znači ‘short message service’ (usluga [slanja] kratke poruke) pa bi *SMS poruka* bila poruka poslana s pomoću usluge [slanja] kratkih poruka, dakle ne bi bila pleonastična. Ipak, metonimijskim pomakom u hrvatskome je jeziku pokrata *SMS* dobila značenje poruke (npr. u rečenici *Pošalji mi SMS, Javi joj se SMS-om*), pa je opravdano smatrati da je *SMS poruka* također pleonastičan izraz. Isti je odnos između MMS-a (multimedia messaging service, tj. usluga [slanja] multimedij-skih poruka) i MMS poruke.

5. Potrebni pleonazmi

Neka se višerječna strana imena mogu sklanjati bez ikakvih problema. To su uglavnom imena gradova i država (*New Jersey, Santa Barbara, San Francisco, West Point, New York, New Mexico, Rhode Island*), a neka, npr. imena nekih ustanova, časopisa i sl., dovode do nedoumica koje se mogu riješiti pleonazmom:

primjer	potreban pleonazam
Održao je predavanje na Department of Education.	Održao je predavanje na odsjeku Department of Education.
Predavao je na University of Yamaguchi.	Predavao je na sveučilištu University of Yamaguchi.
Bio je član Mathematical Society of Japan.	Bio je član društva Mathematical Society of Japan.
Mnoge će tekstove čitatelj naći u njihovim Email Newsletters.	Mnoge će tekstove čitatelj naći u njihovim biltenima Email Newsletters.
U Virus Encyclopedia postoje oznake odnosi li se pojam o virusu na Apple/Macintosh, 32-bitne sustave Windowsa ili Unix/Linux.	U enciklopediji Virus Encyclopedia postoje oznake odnosi li se pojam o virusu na Apple/Macintosh, 32-bitne sustave Windowsa ili Unix/Linux.

Za takav pleonazam možemo reći da je potreban jer se njime rješavaju morfološki problemi.

Nelagoda prouzročena time što nije jasno kako koje ime treba sklanjati dobar je razlog za pleonazam, npr. sigurno se ne će pogriješiti ako se ime Ericsson Nikola Tesla sklanja tako da se umetne riječ *tvrtka* i ta se riječ sklanja, npr.: *dolazim iz tvrtke Ericsson Nikola Tesla; radim u tvrtki Ericsson Nikola Tesla*. I činjenica da u standardnome jeziku ne treba sklanjati latinska imena može zbušnjivati, pa se i ta nelagoda može premostiti pleonazmom, npr.: *Slušao sam kantatu Carmina burana*.

Zaključak

Pleonazmi se općenito smatraju nepoželjnima u standardnome jeziku, osobito u njegovim višim stilovima. U ovome se radu uz svaku skupinu pleonazama, a često i uz pojedinačne primjere, daje ocjena normativne prihvatljivosti, pa je ovdje ne ćemo ponavljati. Pokazali smo da tvrdnju da su pleonazmi u standardnome jeziku nepotrebni treba relativizirati te pleonazam normativno ocijeniti s obzirom na niz parametara. Standardnomu su jeziku posve neupitno potrebni obvezatni pleonazmi, dakle oni koji su posljedica njegova gramatičkoga sustava (npr. dvostruka negacija i prefigirani glagoli s prijedložnim dopunama u kojima je prijedlog istovjetan prefiksu).

Standardnomu su jeziku potrebni i pleonazmi s fokusatorima koji pojačavaju njihovo značenje, npr. *bez ikakvih promjena, bez nekih problema, sam vrh, bez ijednoga pitanja*. Standardnomu su jeziku potrebni i izrazi poput *2009. godina*. Iako oni jesu pleonastični jer je jasno da je 2009. godina, toliko su uobičajeni da ih se ne smatra normativno upitnima. Postoji čak i lektorsko pravilo da se, ako rečenica započinje brojem koji označuje godinu, ispred njega dodaje riječ *godina* kako rečenica ne bi počinjala brojem.

Iako je pojava pleonazama u jeziku u hrvatskome jezikoslovlju davno zabilježena¹⁴, pleonazmima su se hrvatski jezikoslovci bavili uglavnom samo sporadično. U mnogim se radovima oni spominju¹⁵, ali nema sustavne monografije posvećene tom problemu. Pleonazmi su se dijelili na različite načine, npr. na

¹⁴ Još 1931. godine Tomo Maretić u *Gramatici i stilistici hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika* govori o pleonazmima i razlikuje ove tipove: ponavljanje iste oznake (odredbe) drugim riječima (tautologija), epitet koji ne proširuje predodžbu o pojavi (npr. tamni mrak) i sl.; sveza dviju sinonimnih riječi za isti pojam (npr. u njih nema ni snage ni moći; ... strašno i užasno); sveza sinonimnih riječi koje se ne osjećaju kao dvije riječi nego kao jedna riječ; svaka riječ suvišna za smisao ili riječ bez značenja; npr. zamjenički oblik si u uzvičnim rečenicama (npr. blago li si meni, teško si ga meni).

¹⁵ Usp. npr. radove T. Gazdić-Alerić (2009.), B. Tafre (2007.), J. Silića i I. Pranjkovića (2005.), B. Petrović (2005.) i I. Pranjkovića (1996.).

perifrazu, perisologiju, ditologiju, tautologiju, parapleromu, analepsu¹⁶, a podjele su najčešće rađene za stilsku analizu. U ovome radu krenuli smo od prikupljenoga korpusa te nastojali pleonazme razvrstati na praktično primjenjive načine. Pri tome smo u prvome redu imali u vidu hrvatski standardni jezik te nam je cilj bio prepoznati pleonastične izraze i odlučiti jesu li oni u standardnome jeziku potrebni ili ga samo opterećuju. Stoga smo najprije odvojili kategorije stilskih, frazeoloških i onomastičkih pleonazama, a ostale kategorije podvrgnuli normativnoj prosudbi. Budući da ovdje govorimo i o potrebnim pleonazmima te da pleonazam može biti i samo jedna riječ, smatramo da je potrebno preoblikovati neke uobičajene definicije pleonazma koje pleonazme određuju kao nepotrebno gomilanje riječi, dodatak riječi koja je na tome mjestu suvišna; uporabu suvišnih riječi; skupljanje riječi s istim značenjem; nepotrebno gomilanje izraza koji su međusobno slični po smislu. Uzevši u obzir sve navedeno u ovome radu, pleonazme bismo u najširem smislu mogli odrediti kao udvajanje ili ponavljanje obavijesti.

Literatura:

- BAGIĆ, KREŠIMIR 2010. Od viška glava (ne) boli. *Vijenac*, 423, Zagreb, 7.
- BIRTIĆ, MATEA; IVANA MATAS IVANKOVIĆ 2009. Akuzativne dopune uz neprijelazne glagole: što su unutrašnji objekti?. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 35, Zagreb, 1–19.
- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA 1998. Romansko-hrvatski dodiri u toponimiji Istre i kvarnerskih otoka. *Folia onomastica Croatica*, 7, Zagreb, 1–21.
- DULČIĆ, MIHOVIL (prir.) 1997. *Govorimo hrvatski. Jezični savjeti*. Zagreb: Hrvatski radio – Naklada Naprijed.
- GAZDIĆ-ALERIĆ, TAMARA 2009. *Stilska obilježja političkoga govora*. Doktorska disertacija. Zagreb: Filozofski fakultet.
<http://savjetnik.ihjj.hr/>
- HUDEČEK, LANA; MILICA MIHALJEVIĆ; LUKA VUKOJEVIĆ (izvr. ur.) 1999. *Hrvatski jezični savjetnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Pergamena – Školske novine.
- HUDEČEK, LANA; LUKA VUKOJEVIĆ 2007. Podrijetlo, ustrojstvo, funkcija i normativni status složenih veznika i vezničkih skupina. *Sintaktičke kategorije, Zbornik radova znanstvenoga skupa s međunarodnim sudjelovanjem Hrvatski sintaktički dani*, Osijek, 283–334.

¹⁶ Podrobnije o njihovim odnosima i definicijama u djelima M. Solara (2006.), L. Zime (1988.), D. Živkovića (1985.) i R. Simeona (1969.).

- HUDEČEK, LANA; MILICA MIHALJEVIĆ 2008. Veznička sinonimija i antonimija u hrvatskoj leksikografiji. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 34, Zagreb, 167–199.
- HUDEČEK, LANA; MILICA MIHALJEVIĆ 2010. *Hrvatski terminološki priručnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- LEHMANN, CHRISTIAN 2005. Pleonasm and hypercharacterization; <http://www.christianlehmann.eu/publ/Hypercharacterization.pdf> (pristupljeno 14. listopada 2010.)
- MARETIĆ, TOMO 1931. *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Zagreb: Jugoslavensko nakladno d. d. Obnova.
- MARKOVIĆ, IVAN 2009. Rezultativni sekundarni predikat u hrvatskome. *Suvremena lingvistika*, 68, Zagreb, 221–246.
- MATTHEWS, PETER H. 2007. *The Concise Oxford Dictionary of Linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- MELVINGER, JASNA 1983./1984. Frazeološki parovi riječi. *Jezik*, 31, 4, Zagreb, 107–114.
- PETROVIĆ, BERNARDINA 2005. *Sinonimija i sinonimičnost u hrvatskome jeziku*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- PRANJKOVIĆ, IVO 1996. Funkcionalni stilovi i sintaksa. *Suvremena lingvistika*, 41/42, Zagreb, 519–527.
- SILIĆ, JOSIP; IVO PRANJKOVIĆ 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- SIMEON, RIKARD 1969. *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*, II. svezak. Zagreb: Matica hrvatska.
- SOLAR, MILIVOJ 2006. *Rječnik književnoga nazivlja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR 2005. *Toponimija istočnojadranskoga prostora*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- ŠKARIĆ, IVO 2003. *Temeljci suvremenoga govorništva*. Zagreb: Školska knjiga.
- ŠONJE, JURE (ur.) 2000. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Leksikografski zavod “Miroslav Krleža” – Školska knjiga.
- TAFRA, BRANKA 2007. Pregršt jezičnih zrnaca. *Nova mehanizacija šumarstva*, 28, Zagreb, 60–62.
- VIDOVIĆ, DOMAGOJ 2010. Obiteljski nadimci u Pučišćima na otoku Braču. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 36, 2, Zagreb, 345–367.
- ZIMA, LUKA 1988. *Figure u našem narodnom pjesništvu*. Zagreb: Globus.
- ŽIVKOVIĆ, DRAGIŠA (ur.) 1985. *Rečnik književnih termina*. Beograd: Nolit.
- ЯРЦЕВА, ВИКТОРИЯ НИКОЛАЕВНА (гл. ред.) 1990. *Лингвистический энциклопедический словарь*. Москва: Институт языкознания АН СССР.

Pleonasms in the Croatian standard language

Abstract

The authors have gathered a large corpus of pleonasms from language manuals, journals, dictionaries, students' papers and texts they have received for language editing. They were divided into different categories on the basis of syntactic (word, syntagm, sentence, text), semantic (hyperonym – hyponym, synonymy, anthonymy, inclusion) and formal criteria (number of words). They have been analyzed from a descriptive and normative point of view and the cases of necessary pleonasms (stylistic, phraseological, onomastic, required by grammar, required by situation or context etc.) have been discussed.

Ključne riječi: pleonazam, tautologija, norma, hrvatski standardni jezik

Key words: pleonasm, tautology, language standard, Croatian standard language